

Foucault – historiker eller filosof?

//

//]]]]> //]]>

I siste nummer av *Agora* kommer to av tekstene inn på forholdet mellom filosofen Foucault og historikeren Foucault. Vi skal her se nærmere på én av disse, Arild Utakers artikkel «Foucault og Kant».

Av Kenneth Wangen

Mens Utaker viser at Kant-spesialisten Foucault åpner opp for en ny type filosofi, slår Jonas Lillebø og Bjørnar Mortensen Vik et slag for den nitidige «realhistorikeren» Foucault. [let senere innlegg](#) skal vi også gjengi noen hovedpoenger fra deres artikkel.

Ulike tilnærminger

Disse to artiklenes tilnærming til problemstillingen er ganske ulik. Det er heller ikke det eneste de handler om, men spørsmålet ligger hele tiden i bakgrunnen. I Utakers artikkel synes motivasjonen

for å ta opp spørsmålet det Kant og Foucault har til felles, nemlig den kritiske selvrefleksjonen, som særlig kommer til syne i en diskusjon Foucault gjør av Kants tekst *Hva er opplysning?*. Det er også interessant at Utaker viser hvordan Foucault bruker begrepet «arkeologi» med henvisning til Kant. Men Foucault hadde naturligvis også problemer med «den kritiske filosofiens far». Utaker velger å fokusere på hvordan Foucault radikaliserer deler av Kant, «moderniserer ham» og «fullfører den kopernikanske vendingen» som han også skriver.

Betingelser for viten

Gjennom å vise at Foucault tar utgangspunkt i kantianske begreper, ønsker Utaker å få frem at problemet med å plassere ham som historiker eller filosof, kan skyldes et «inngrodd tankemønster» som Foucault bryter med i kraft av å åpne for en ny form for kritikk. Utakers poenger kan tidvis være litt utilgjengelige, men involverer Kants begrep om «mulighetsbetingelse». Dette begrepet bruker Foucault gjentatte ganger i *Vitensarkeologien*, ifølge Utaker til å «vri» på Kant (s. 81). Kant og Foucault var naturligvis begge opptatt av mulighetsbetingelser, altså regler og former, for viten. Men på to ganske forskjellige måter. Den enkleste måten å illustrere dette på, er ved å bruke det man kan kalle Utakers tankeeksperiment, som han utleder fra de grepene Foucault anvender på Kant. Spørsmålet som forbindes med sistnevnte er følgende: «Er det jeg tenker sant eller gyldig, fornuftig eller ufornuftig?» Foucaults spørsmål er derimot, kanskje dypere: «Hva det vil si at jeg tenker det som jeg tenker her og nå?» Alternativt, «hvorfor er det ikke noe annet jeg tenker?» (S. 99)

Det «usynlige» for bevisstheten

Problemet med å anvende et slikt spørsmål om metabevissthet i forbindelse med Kant, er at han er opptatt av dommer på det *epistemologiske* nivå: Hvordan begrunne at de er sanne? Han opererer med *gyldighetsbetingelser* for sannhet. Foucault innfører, som de to siste spørsmålene ovenfor illustrerer, derimot et viktig skille mellom det at en dom faktisk forekommer – og betingelser som avgjør om den er sann eller falsk. «For Foucault må det skilles mellom det at dommen hevdes (formuleres) og det å avgjøre dens gyldighet.» (S. 83). Dermed åpner han opp for betingelser som ikke involverer dommens sannhetsverdi, men hvordan akkurat *den* oppstod og ikke en helt annen. Disse kaller han dens *eksistensbetingelser*. Ved hjelp av eksistensbetingelsene spør han etter det ved dommen som ikke er universelt gyldig, men som tilhører området for det tilfeldige, spesifikke og for bevisstheten «usynlige». Jeg tolker Utaker dithen at en slik eksistensbetingelse er den større diskursen dommen (det vil si «utsagnet» eller «ytringen», for å snakke med Foucault) er en del av. Også språket som dommen er utformet i er en slik eksistensbetingelse.

Arkeologisk, ikke epistemologisk

Spørsmålet om hvordan man kan gjøre disse eksistensbetingelsene for vår viten synlige, er svært kort sagt begynnelsen på Utakers beskrivelse av Foucaults *arkeologiske* og ikke epistemologiske fremgangsmåte. Det er føringen, blikket, som ligger bak utsagnet om den gale eller kriminelle – og

hvordan dette blikket har forandret seg som i det videre er undersøkelsesområdet for eksistensbetingelsene. Og det er via arkeologien Utaker vil vite, istedenfor å tilhøre de historiske undersøkelsenes område, om Foucault ikke åpner for en etter-metafysisk «ny form for filosofi» (s. 92), en ny kritikk som arbeider med vår «blindhet» (s. 98) og om han ikke bryter med den moderne filosofi nettopp «ved hjelp av Kant» (s. 81).

I [neste innlegg](#) om dette nummeret av Agora, vil si se nærmere på artikkelen til Jonas Lillebø og Bjørnar Mortensen Vik.